

УДК 622.691.4.004

В.Г.ТОПОРОВ, канд. техн. наук, Р.В.ШИМАНОВСКИЙ, І.І.КАПЦОВ
УкрНДГаз, м.Харків

ДО ВИБОРУ ФОРМИ ПІДСИЛЮЮЧОЇ НАКЛАДКИ ПРИ РЕМОНТІ ТРУБОПРОВОДІВ

Розглядається метод ремонту трубопроводів встановленням підсилюючої накладки трьох варіантів форми – круглої, подовженої вздовж окружності та подовженої вздовж твірної труби. Виконано розрахунки методом кінцевих елементів і проаналізовано напружений стан конструкції з подальшими рекомендаціями щодо ремонту.

Для оцінки стану трубопроводу застосовують зовнішні і внутрішні (для труб великого діаметра) обстеження за допомогою різних методів дефектоскопії. Виявлені дефекти класифікують за ступенем небезпеки і приймають відповідні рішення по забезпеченню подальшої безпечної експлуатації – ремонтувати трубопровід або періодично контролювати його з метою оцінки поведінки дефекту в часі.

Оцінку ступеня небезпеки поверхневих дефектів на трубопроводах і їх придатності до подальшої експлуатації сьогодні проводять розрахунковими методами. На міжнародному рівні відомий, наприклад, метод англійської компанії “British Gas” і так званий “критерій В31G” з стандарту ANSI/ASME В31G–1991. В Україні діє свій нормативний документ [1], який дозволяє оцінити залишковий ресурс трубопроводу.

Правильна оцінка можливості подальшої експлуатації трубопроводу з дефектами вимагає знання значного числа факторів, серед яких міцність матеріалу труби (початкова і фактична), напруження, виникаючі при будівництві й експлуатації, тип, кількість і розподіл дефектів, механізм росту дефектів та ін.

Найважливішим параметром, що характеризує міру небезпеки поверхневого дефекту, є його глибина, далі йдуть осьова довжина і ширина. В загальному випадку глибина визначає точку початку руйнування, в той час як осьова довжина – вид руйнування (витік або розрив). Зазвичай протяжні вздовж осі дефекти мають тенденцію до розриву, тоді як відносно короткі – тенденцію до витіку. Так звану межу “розрив – витік” знайти складно, але встановлено, що для більшості трубопроводів дефекти з осьовою довжиною, рівною трьом товщинам стінки (3δ) або менше, приводять до витіків, а дефекти з довжиною більше 3δ – до розриву.

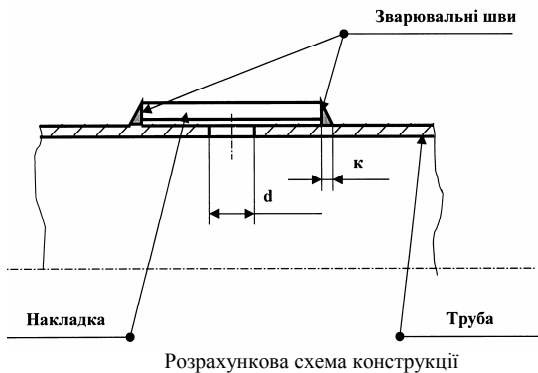
Відомо, що дефекти типу “корозійна виразка” (втрата металу) з осьовою протяжністю не більше 3δ можуть мати глибину до 90% від номінальної товщини стінки труби, перш ніж виникне ризик руйну-

вання і дефект призведе до витoku. Одним з найпоширеніших методів ремонту таких незначних дефектів трубопроводів є встановлення підсилюючої накладки. Якщо трубопровід має достатню надійність стосовно руйнування, цей метод ремонту може використовуватися без припинення роботи трубопроводу, тобто під тиском [2].

Для виявлення найбільш раціональної форми підсилюючої накладки проведено розрахунки конструкції частки трубопроводу з накладкою методом кінцевих елементів. Розглянуто три варіанти форми накладки: круглої, подовженої вздовж окружності та подовженої вздовж твірної труби. Бажано, щоб накладка, встановлена на трубопроводі, не збільшувала значно рівень напружень у трубі поки дефект є ще герметичним, а також коли дефект розгерметизувався і порожнина під накладкою знаходиться під тиском.

Розрахунки проведені для конструкції з такими параметрами: $D=0,426$ м – зовнішній діаметр трубопроводу; $\delta=0,006$ м – товщина стінки трубопроводу з урахуванням можливого мінусового допуску; $\delta_n=0,007$ м – товщина накладки; $\Delta=0,001$ м – зазор між трубою і накладкою; $k=0,006$ м – катет зварювального шва.

Вважається, що трубопровід і накладка виконані з сталі. Розрахункова схема конструкції частки трубопроводу з підсилюючою накладкою наведена на рисунку, де через d позначено розмір дефекту в трубопроводі (поки труба є герметичною – $d = 0$). Тиск P прикладається по всій внутрішній поверхні труби, а в тих випадках, коли дефект перетворився на вирізку, – ще й в порожнині між трубою і накладкою.

Трубопровід, накладка і зварювальний шов змодельовано твердотільними тетраедральними кінцевими елементами [3]. При розрахун-

ках використані умови симетрії конструкції відносно координатних площин.

Напружений стан трубопроводу з накладкою є більш складним, ніж звичайної труби, тому міцність елементів конструкції оцінювалась по найбільших еквівалентних напруженнях, які розраховані по гіпотезі енергії формозміни Фон Мізеса:

$$\sigma_{\text{екв}} = \frac{1}{\sqrt{2}} \sqrt{(\sigma_x - \sigma_y)^2 + (\sigma_y - \sigma_z)^2 + (\sigma_z - \sigma_x)^2 + 6(\tau_{xy}^2 + \tau_{yz}^2 + \tau_{zx}^2)},$$

де $\sigma_x = \sigma_{11}$, $\sigma_y = \sigma_{22}$, $\sigma_z = \sigma_{33}$, $\tau_{xy} = \sigma_{12}$, $\tau_{yz} = \sigma_{23}$, $\tau_{zx} = \sigma_{31}$ – компоненти тензора напружень у тій точці елемента конструкції, яка розглядається.

Результати розрахунків для трубопроводу з трьома варіантами підсилюючих накладок наведено в таблиці, де позначено: $K_H = \sigma_{H \max} / \sigma_{\text{тр}}$ – коефіцієнт напружень в накладці; $K_{\text{ш}} = \sigma_{\text{ш} \max} / \sigma_{\text{тр}}$ – коефіцієнт напружень в зварювальному шві; $K_A = \sigma_A / \sigma_{\text{тр}}$, $K_B = \sigma_B / \sigma_{\text{тр}}$ – коефіцієнти напружень в точках А і В трубопроводу відповідно. Тут $\sigma_{\text{тр}}$ – максимальні еквівалентні напруження в трубопроводі без дефекту і без накладки; $\sigma_{H \max}$ – максимальні еквівалентні напруження в накладці; $\sigma_{\text{ш} \max}$ – максимальні відносні еквівалентні напруження в зварювальному шві; σ_A , σ_B – відносні еквівалентні напруження в точках А і В відповідно, ці точки розташовані в місцях максимальних напружень поблизу зварювальних швів (у повздовжньому і поперечному перерізах труби).

За результатами розрахунків можна зробити такі висновки:

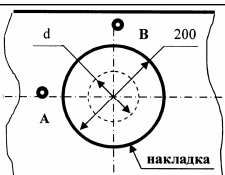
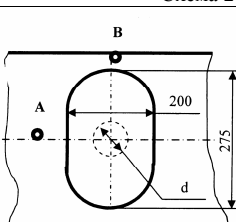
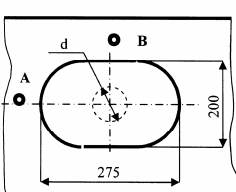
1. При відсутності тиску в зазорі між трубою і накладкою (труба герметична) для всіх розглянутих схем установки накладки збільшення напружень в основній трубі не перевищує 3-7% в невеликій зоні (40-60 мм) поблизу зварювального шва.

2. При порушенні герметичності трубопроводу і появи тиску під накладкою найбільш раціональними є кругла накладка (схема 1) і накладка, подовжена у напрямку окружності (схема 2). Для цих схем збільшення напруження в основній трубі не перевищує 18,5% при незначному зменшенні жорсткості труби в зоні під накладкою, де при значному дефекті труби зростання напружень в точці В труби для схеми 2 може досягати 32%.

3. Напруження в накладці для всіх розглянутих варіантів розрахунку (крім варіанту $d=100$ мм для схеми 3) нижче, ніж в основній трубі.

4. Встановлення накладки за схемою 3 (вздовж твірної) небажано застосовувати у зв'язку з підвищеним рівнем напружень при розгерметизації труби під накладкою як в основній трубі, так і в накладці.

Результати розрахунків підсилюючих накладок

Схема	Розрахункова величина	Напруження при діаметрі d отвору в трубопроводі		
		$d = 0$	$d = 0,02 \text{ м}$	$d = 0,1 \text{ м}$
Схема 1 (накладка кругла)				
	K_H	0,537	0,874	0,953
	K_{III}	0,747	1,000	1,042
	K_A	1,068	1,147	1,089
	K_B	1,068	1,184	1,147
Схема 2 (накладка подовжена вздовж окружності)				
	K_H	0,589	0,947	0,921
	K_{III}	0,795	1,042	1,042
	K_A	1,063	1,184	1,105
	K_B	1,047	1,132	1,316
Схема 3 (накладка подовжена вздовж твірної)				
	K_H	0,484	0,984	1,121
	K_{III}	0,695	1,095	1,210
	K_A	1,053	1,226	1,153
	K_B	1,037	1,274	1,389

Таким чином, при ремонті дефектів трубопроводів типу “корозійна виразка” найбільш раціональною формою підсилюючої накладки є кругла форма. Як виключення в деяких обґрунтованих випадках можлива також установка накладки мало подовженої уздовж окружності труби.

1.Методика оцінки технічного стану трубопроводу з тривалим строком експлуатації та його залишкового ресурсу (друга редакція). – Харків: УкрНДІгаз, 2002.

2.СОУ 11.2-30019775-029:2004. Промислові газопроводи. Технологія ремонту під

тиском.

З.Шимкович Д.Г. Расчет конструкций MSC/NASTRAN for Windows. – М: ДМК Пресс, 2001. – 446 с.

Отримано 24.11.2004

УДК 697.32

Я.В.АДАМЧО

Восточноукраинский национальный университет им. Владимира Даля, г.Луганск

МАТЕМАТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ТУРБУЛЕНТНОГО ПОТОКА В КАНАЛАХ ВЕНТИЛЯЦИОННЫХ СИСТЕМ ТЕПЛОГЕНЕРИРУЮЩИХ УСТАНОВОК

Предлагается математическая модель для расчета турбулентных течений в каналах вентиляционных систем теплогенерирующих установок. Вихревая вязкость определена по “связке” Прандтля-Колмогорова на основе k - ϵ модели турбулентности.

Оценка загрязнений окружающей среды теплогенерирующими установками (ТГУ) коммунального хозяйства требует определения суммарного выброса ТГУ в атмосферу. Поскольку выброс осуществляется вентиляционными системами, для его расчета требуется соответствующий математический аппарат, в частности, математические модели турбулентных потоков в каналах вентиляционных систем ТГУ.

Турбулентное течение является сложным физическим процессом, моделирование которого проводится при существенных упрощениях математического описания либо с использованием достаточно сложных вычислительных процедур [1, 2]. В первую очередь, это связано с выбором модели турбулентности для замыкания уравнений движения Рейнольдса.

В работе предложен компромиссный вариант математической модели турбулентного потока для цилиндрических и призматических каналов, который сочетает использование современных подходов к описанию турбулентного потока и допущений, позволяющих существенно упростить численную процедуру интегрирования.

Рассмотрим в декартовой системе координат канал произвольной формы с несжимаемой рабочей средой, поток которой направлен вдоль оси x . Теоретической основой моделирования турбулентного течения в таком канале является система уравнений движения Рейнольдса и неразрывности [2]. Поскольку используемые в практике прикладных расчетов модели турбулентности определяют дополнительные турбулентные напряжения на основе концепции вихревой вязкости, то формально систему можно представить в виде